

Radne orijentacije, smisao posla, profesionalni identitet i zadovoljstvo odgojitelja

Anka Jurčević Lozančić*

anka.jlozancic@ufzg.hr

<https://orcid.org/0000-0002-7090-6110>

<https://doi.org/10.31192/np.21.2.3>

UDK: 373.2.011.3-051

331.101.32

303.423

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

Primljeno: 29. studenog 2022.

Prihvaćeno: 9. veljače 2023.

Suvremeni društveni kontekst u kojem poslovi odgojitelja postaju zahtjevniji, a oni istodobno profesionalno i statusno marginalizirani u našem društvu, zadovoljstvo poslom i profesionalno djelovanje odgojitelja nameće se kao važno istraživačko područje. S obzirom na to da u Republici Hrvatskoj (i u svijetu) nedostaju istraživanja o zadovoljstvu poslom odgojitelja, a vođeni saznanjem da je značajno povezano s kvalitetom odgojno-obrazovnog rada, time i unaprjeđivanjem razvoja djece rane i predškolske dobi i njihovih postignuća, ovim radom želi se promovirati profesija odgojitelja. Istraživanjem je obuhvaćeno ukupno 536 odgojitelja. Da bi se ispitalo profesionalno djelovanje i zadovoljstvo poslom, u istraživanju su primijenjene sljedeće skale: Upitnik radnih orijentacija, Skala zadovoljstva životom, Zadovoljstvo poslom, Skala smislenosti posla te Skala profesionalne identifikacije. Za potrebe ovoga istraživanja izračunana je jednostavna deskriptivna statistika na skalama, matrica korelacije u koju su uključene i relevantne sociodemografske varijable te je provedena analiza varijance. Rezultati istraživanja pokazuju da odgojitelji primarno svoj posao smatraju pozivom te da svojim radom i profesionalnim djelovanjem daju svoj doprinos društvu, a iz istih je rezultata vidljivo da odgojitelji koji rade uglavnom zbog osobnoga dohotka osjećaju posao kao nužnost, postižu u prosjeku niže rezultate na skali zadovoljstva poslom i životom, vlastiti posao smatraju manje smislenim i ne identificiraju se značajno s njim.

Ključne riječi: društveni status, odgojiteljska profesija, profesionalni razvoj, rani i predškolski odgoj i obrazovanje, zadovoljstvo poslom.

* Prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb.

Uvod

Suvremeni kontekst obilježen je brojnim društvenim, tehnološkim kulturnim promjenama i izazovima u kojem odgojitelji djeluju, a djeca se odgajaju i obrazuju. U društvu koje se neprestano mijenja odgojiteljska profesija je složeno zanimanje koje zahtijeva osjetljivost, fleksibilnost, kontinuirani profesionalni razvoj, etičnost kao i visoku predanost u njegovom svakodnevnom obavljanju.¹ Iako su poslovi na kojima rade složeni i iznimno odgovorni, odgojitelji svoju profesiju percipiraju kao marginaliziranu u društvu te općenito neuvažavanje njih kao stručnjaka u široj javnosti, što rezultira nezadovoljstvom, a posljedično tome fluktuacijom i nedostatkom odgojitelja na tržištu rada na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Nezadovoljstvo koje odgojitelji izražavaju često je u fokusu javnih medija. U skladu s navedenim, opravdano je istaknuti da je na znanstvenim osnovama potrebno pružati potporu odgojiteljskoj profesiji, kritički propitivati društvene promjene i predlagati načine za unaprjeđenje njihova društvenoga statusa, a time stručnih i radnih uvjeta da bi se smanjilo nezadovoljstvo odgojitelja i, sukladno tome, povećalo njihovo zadovoljstvo i motiviranost. U Preporuci Vijeća Europe o visokokvalitetnim sustavima ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja² također se naglašava potreba za unaprjeđivanjem statusa odgojiteljskoga zanimanja/profesije u društvu da bi ono postalo privlačnije.

Profesionalni identitet je proces koji se modificira, izgrađuje, kontinuirano mijenja i razvija, a povezan je s različitim društvenim kontekstima, vremenskim dimenzijama i odnosima. Važno je istaknuti da se profesionalni identitet kontekstualizira unutar nekoliko entiteta, a to su: višestrukost identiteta, diskontinuitet identiteta, trajan proces izgradnje i društvene prirode identiteta. Profesionalni identitet odgojitelja integrira brojne značajke i specifičnosti koje ga čine autonomnim profesionalcem u odnosu na pripadnike drugih profesija, stoga je potrebno naglasiti da je jedinstvenost ove profesije važna za njezinu prepoznatljivost u društvu.

Iako odgojitelje čeka dug put koji vodi prema priznavanju profesije, promjena percepcije i razvoj profesije, njezin status u društvu, treba biti zadaća i odgovornost svake osobe koja se odlučila za odgojiteljski poziv.

Neka od ključnih suvremenih teorijskih polazišta³ jesu znanja i sposobnosti odgojitelja na profesionalnoj razini koja osvjetljavaju nove istraživačke perspektive i procese učenja o praksi i u praksi, a time i dubljega razumijevanja praktič-

¹ Usp. Anka JURČEVIĆ LOZANČIĆ, *New Paradigms of Understanding a Child, Quality of Childhood and Childhood Institutionalization*, *Život i škola*, 64 (2018) 1, 11-17.

² Usp. Teo MATKOVIĆ i dr., *Raditi u dječjim vrtićima. Rezultati istraživanja uvjeta rada u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, https://somk.hr/system/document/file/51/raditi_u_djecjim_vrticima_SVE.pdf (29.11.2022).

³ Usp. Maura SELLARS, *Reflective Practice for Teachers*, London, Sage, 2014, 27-31.

noga djelovanja. U tom smislu od odgojitelja se očekuje promišljeno, svrhovito, metakognitivno razmišljanje radi poboljšavanja profesionalne prakse.

Na tragu takvog razmišljanja, profesionalna praksa nadilazi jednostavno repliciranje osobnoga iskustva i mišljenja jer, osim znanja, profesionalac koristi i mudrost prakse,⁴ a time i razvoja sposobnosti svjesne upotrebe znanja. Navedeni procesi podrazumijevaju razvoj osobe unutar njezine profesionalne uloge koja kompetentno procjenjuje, planira, prilagođava i fleksibilno djeluje sagledavajući različite mogućnosti.

1. Radne orijentacije

Općenito se može reći da se stavovi koje različite osobe imaju o poslu, odnosno radne orijentacije razlikuju od osobe do osobe i tumače se odnosom pojedinca prema poslu u terminima svrhe i psihološkoga značenja, primjerice posao kao izvor prihoda, posao kao poziv i posao kao karijera.⁵ Pregledom literature koja je potrebna da bi se dobilo više saznanja i podataka o radnim orijentacijama vidljivo je da nedostaju istraživanja u svijetu i kod nas, posebice kada se govori o odgojiteljima. Iako se odgojiteljska profesija dijelom može tumačiti u zajedništvu s učiteljskom profesijom, bitno je istaknuti specifičnosti odgojiteljske profesije koje profiliraju njezine razlike u odnosu na učiteljsku profesiju. Prema nama dostupnim izvorima literature, istraživanja i teorijski pristupi u proučavanju radnih orijentacija isključivo se fokusiraju na učitelje. Zbog nedostatka istraživanja o radnim orijentacijama odgojitelja istaknut ćemo istraživanje koje je imalo za cilj ispitati ulogu temeljnih psiholoških potreba u objašnjenju međuodnosa između radnih orijentacija i dobrobiti učitelja.⁶ Rezultati provedenoga istraživanja pokazali su da radne orijentacije učitelja značajno utječu na njihovu subjektivnu dobrobit, odnosno da učitelji koji su više motivirani za posao, ponajprije zbog toga što obavljaju društveno koristan rad, pokazuju veće zadovoljstvo poslom. Tome u prilog govori istraživanje⁷ koje je imalo za cilj utvrditi mogu li se učitelji klasificirati u skupine prema radnim orijentacijama: posao, karijera i životni poziv. Rezultati navedenoga istraživanja pokazuju da je većina učitelja intrinzično motivirana te svoj posao smatraju pozivom i izražavaju veće zadovoljstvo poslom što dovodi

⁴ Usp. Doris PRONIN FROMBERG, Doris BERGEN, *Play from Birth to Twelve. Contexts, Perspectives and Meanings*, New York, Routledge, 2015, 16-23.

⁵ Usp. Cvijeta PAHLJINA, Dubravka MILJKOVIĆ, Utjecaj logopedagoške edukacije učitelja na neke aspekte njihovog profesionalnog i osobnog života, *Napredak*, 163 (2022) 2, 9-24.

⁶ Usp. Lana JURČEC, Majda RIJAVEC, Radne orijentacije, temeljne psihološke potrebe i zadovoljstvo poslom osnovnoškolskih učitelja, u: Ivana JUGOVIĆ (ur.), *Obrazovne promjene. Izazovi i očekivanja*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja, 2006, 62-63.

⁷ Usp. Majda RIJAVEC i dr., Novac i karijera ili životni poziv? Intrinzične vs. ekstrinzične radne orijentacije i zadovoljstvo poslom hrvatskih i slovenskih učitelja, *Croatian Journal of Education*, 18 (2016) 1, 201-223.

do više razine profesionalnoga identiteta učitelja. Sumirajući rezultate istraživanja⁸ te čimbenike koji utječu na zadovoljstvo odgojitelja, zaključuje se da je za radnu uspješnost bitno životno zadovoljstvo koje ima izravan utjecaj na zadovoljstvo poslom.

2. Zadovoljstvo životom

Interes za pozitivnu psihologiju već je desetljećima vidljiv u svijetu i kod nas te su provedena istraživanja⁹ koja su se bavila proučavanjem – primjerice – sreće, dobrobiti, zadovoljstva poslom, kvalitete života, optimizma i slično, a koja su pridonijela, sažeto rečeno, boljem shvaćanju značenja navedenih konstrukata za optimalno ljudsko funkcioniranje. Stoga ne iznenađuje da rezultati tih znanstvenih istraživanja nalaze široku primjenu u različitim područjima ljudskih života, pa tako jedan od često istraživanih fenomena u području pozitivne psihologije jest zadovoljstvo životom. Štoviše, potrebno je kontinuirano težiti zadovoljstvu jer ono čini život ljepšim i ugodnijim. Općenito, može se reći da procjena zadovoljstva životom omogućuje osobi korištenje one informacije koju smatra relevantnom za evaluaciju vlastita života. Osim navedenoga, potrebno je naglasiti da opća procjena zadovoljstva životom nije samo ukupan zbroj zadovoljstava pojedinim područjima života, jer, kao što je poznato, nisu sva područja života svima jednako važna. Iako ne postoji opće prihvaćena definicija zadovoljstva životom, najčešće se naglašava da je zadovoljstvo životom mjera kognitivne komponente subjektivne dobrobiti.¹⁰

Svaki se pojedinac razvija, raste i mijenja na svoj način, to je individualna značajka. Osobe koje nastoje ostvariti sretan (i zdrav) život te graditi dobre odnose s drugima sretni su i zadovoljni svojim životom, aktivno djeluju da bi ostvarili svoje ciljeve, kreativniji su, pozitivniji, imaju razvijenije komunikacijske vještine, altruizam i empatiju.¹¹ Suprotno navedenom, moguće su i pojave mentalne i tjelesne iscrpljenosti ako se nekome iz različitih razloga smanji zadovoljstvo životom. U skladu s tim, važno je učiti kako biti sretan ili kako unaprjeđivati trenutačne razine životnoga zadovoljstva i dobrobiti. Rezultati istra-

⁸ Usp. Bruno FIALA, Joško SINDIK, Čimbenici zadovoljstva životom kod odgojiteljica predškolske djece, *Acta Iadertina*, 9 (2012) 1, 1-14.

⁹ Usp. Majda RIJAVEC, Dubravka MILJKOVIĆ, Ingrid BRDAR, *Pozitivna psihologija. Znanstveno istraživanje ljudskih snaga i sreće*, Zagreb, IPD-D2, 2008, 18-45.

¹⁰ Usp. Irma KOVČO VUKADIN, Miranda NOVAK, Helena KRIŽAN, *Zadovoljstvo životom. Individualna i obiteljska perspektiva, Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 24 (2016) 1, 84-115.

¹¹ Usp. Diedem TÜRKÖĞLU, Saide ÖZBEY, Aycan BÜYÜKTANIR, Analysis of the Life Satisfaction of Preschool Prospective Teachers According to Some Variables, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116 (2014) 4175-4181.

živanja¹² pokazali su da na zadovoljstvo odgojitelja pozitivno utječu smanjena emocionalna iscrpljenost, otvorenost i savjesnost, a negativno neuroticizam, percepcija smanjenoga osobnoga postignuća i emocionalna iscrpljenost. Time se ponovljeno naglašava važnost zadovoljstva životom odgojitelja u području ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja jer je značajno povezano s kvalitetom odgojno-obrazovnoga rada.

3. Profesionalne identifikacije

Prema teoriji socijalnoga identiteta, ljudi mogu sebe i druge klasificirati u različite socijalne kategorije, kao što je članstvo u različitim udruženjima i organizacijama, što je dio socijalnoga identiteta. Socijalna identifikacija je, prema tome, percepcija jedinstva ili osjećaj pripadnosti nekom socijalnom udruženju.¹³ U skladu s navedenim, stupanj u kojem pojedinci sebe identificiraju kao članove svoje profesionalne grupe tip je socijalne identifikacije definiran kao profesionalna identifikacija. Profesionalni identitet uključuje osobnu povezanost pojedinca s vrijednostima, odgovornostima, etičkim standardima svoje profesije kao i njegova povezanost s profesionalnom praksom.¹⁴ Prema dostupnoj literaturi, objavljenoj u svijetu i kod nas, o profesionalnoj identifikaciji stručnjaka koji rade s djecom, vidljiv je izuzetan nedostatak istraživanja koja su provedena na uzorku odgojitelja. S obzirom na to da odgojiteljsko i učiteljsko zanimanje prolaze sličan proces profesionalizacije, o profesionalnoj identifikaciji možemo saznati iz istraživanja kojima su obuhvaćeni učitelji i kojih je znatno više. U kontekstu obrazovanja, profesionalna identifikacija odnosi se na stupanj koliko se učitelji identificiraju s učiteljskom profesijom. Profesionalna identifikacija učitelja ima važnu ulogu u njihovom zadovoljstvu poslom i mentalnom zdravlju tako da je povezana s nižim profesionalnim sagorijevanjem.¹⁵ S druge strane, niska profesionalna identifikacija učitelja povezana je s niskim zadovoljstvom poslom i negativnim posljedicama za mentalno zdravlje.

¹² Usp. Sanja TATALOVIĆ-VORKAPIĆ, Darko LONČARIĆ, Posreduje li profesionalno sagorijevanje učinke osobina ličnosti na zadovoljstvo životom odgojitelja predškolske djece, *Psihološke teme*, 22 (2013) 3, 431-445.

¹³ Blake ASHFORTH, Fred MAEL, Social Identity Theory and Organization, u: Mary Jo HATCH, Majken SCHULTZ (ur.), *Organizational Identity*, Oxford, University Press, 2004, 134-161.

¹⁴ Usp. Kyle JACKSON i dr., The Mediating Role of Teacher Identification in the Relationship Between Psychological Distress and Teacher Satisfaction During COVID-19, *Inquiry*, 59 (2022) 5, 1-10.

¹⁵ Usp. Jinliang DING, Zechen XIE, Psychological empowerment and work burnout among rural teachers: professional identity as a mediator, *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 49 (2021) 6, 1-9.

4. Zadovoljstvo poslom i smislenost posla

Zadovoljstvo poslom čini skup stavova o pojedinim aspektima posla.¹⁶ Druhim riječima, zadovoljstvo poslom uvjetovano je stavovima koje osoba ima prema poslu i očekivanjima kako i koliko se želi ostvariti na poslu. To su pozitivni ili negativni osjećaji i emocije, primjerice, osoba s visokom razinom zadovoljstva poslom ima pozitivne osjećaje o poslu, dok osoba koja je nezadovoljna svojim poslom ima negativne osjećaje o poslu. Zadovoljstvo poslom ima iznimno značajnu ulogu u ljudskom životu budući da iskustvo zadovoljstva poslom generira zadovoljstvo životom, bolju produktivnost, kreativnost i razvojne ishode. U prilog tome govore rezultati istraživanja¹⁷ u kojima je između navedenih značajki utvrđena visoka pozitivna korelacija. Brojne demografske promjene, ubrzana globalizacija temeljena na razvoju digitalnih tehnologija utječu na promjenu percepcije i ponašanja zaposlenika tijekom obavljanja svakodnevnih poslova. Iz toga razloga, bitan je višedimenzionalni pristup proučavanju zadovoljstva poslom.

Zadovoljstvo poslom i smislenost posla predmet su istraživanja¹⁸ u kojem se utvrdilo da su navedeni konstrukti povezani i smatraju se ključnim preduvjetom za donošenje odluke o napuštanju ili zadržavanju radnoga mjesta. U jednom od istraživanja¹⁹ pokazalo se da sustav nagrađivanja i pravednosti unutar organizacije, prema zaposlenicima povećava razinu zadovoljstva poslom i ukupan doživljaj smislenosti posla. Pregledom (nama) dostupne literature vidljiv je nedostatak istraživanja o odgojiteljima i smislenosti posla, stoga ćemo podsjetiti na istraživanje kojim se nastojalo utvrditi povezanost zadovoljstva poslom logopeda i smislenosti posla.²⁰ Rezultati provedenoga istraživanja pokazuju da najpozitivnije odgovore ostvaruju na skalama zadovoljstva poslom i skali smislenosti posla čime se potvrđuje da su zadovoljni poslom te svoj posao smatraju smislenim, dok je nešto slabiji rezultat ostvaren na skali socijalne podrške. Nadalje, u drugom istraživanju²¹ nastojalo se utvrditi postoji li razlika u zadovoljstvu poslom s obzirom na duljinu radnoga staža i stručnu spremu odgojitelja te istražiti važnost zaokupljenošću poslom i socijalnom podrškom

¹⁶ Usp. Neeraj KUMARI, Job Satisfaction of the Employees at the Workplace, *European Journal of Business and Management*, 3 (2011) 4, 11-30.

¹⁷ Usp. Ana SLIŠKOVIĆ, Irena BURIĆ, Ivana KNEŽEVIĆ, Zadovoljstvo poslom i sagorijevanje na poslu kod učitelja. Važnost podrške ravnatelja i radne motivacije, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 25 (2016) 3, 371-392.

¹⁸ Usp. Hatice NECLA KELEŠ, Mine AFACAN FINDIKLI, The Effect of the Meaningfulness of Work on Job Satisfaction, Job Stress and Intention to Leave, *Global Journal of Business, Economics and Management, Current Issues*, 6 (2016) 2, 61-69.

¹⁹ Usp. Mi ZHOU, Lin WEIPENG, Adaptability and Life Satisfaction the Moderating Role of Social Support, *Frontiers in Psychology*, 7 (2016) 11-34.

²⁰ Usp. Katarina MATIJEVIĆ, Zadovoljstvo poslom, doživljaj smislenosti posla i socijalna podrška kod logopeda u Hrvatskoj, *Logopedija*, 10 (2020) 1, 7-14.

²¹ Usp. Fiala, Sindik, *Čimbenici zadovoljstva životom...*

u radu odgojitelja. Rezultati provedenoga istraživanja pokazali su da duljina radnoga staža i stručna sprema nemaju izravan utjecaj na zadovoljstvo poslom odgojitelja, ali je utvrđena statistički značajna povezanost između socijalne podrške u radu, zaokupljenosti poslom sa zadovoljstvom poslom odgojitelja. Zbog toga je potrebno kulturi dvosmjernih povratnih informacija dati posebnu pozornost jer je ključna za održavanje zadovoljstva zaposlenika.

5. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja ispitati radne orijentacije, profesionalni identitet, zadovoljstvo životom te zadovoljstvo poslom i smislenost posla odgojitelja u funkciji njihova radnoga staža i stručne spreme.

Postavljena su ova istraživačka pitanja:

- (1) Koja je dominantna radna orijentacija odgojitelja: orijentacija na posao, karijeru ili poziv te mijenja li se ona s obzirom na radni staž?
- (2) Kako odgojitelji procjenjuju zadovoljstvo svojim životom i poslom, smislenost posla i svoju profesionalnu identifikaciju?
- (3) Koliko je procjena razine profesionalne identifikacije te zadovoljstva životom, zadovoljstva poslom i smislenosti posla povezana s radnom orijentacijom, radnim stažem i stručnom spremom odgojitelja?

5.1. Mjerni instrumenti²²

Upitnik radnih orijentacija (*Work-Life Questionnaire*)²³ ispituje radne orijentacije (posao, karijera, poziv). Za potrebe ovoga istraživanja prilagođen je za odgojiteljsku profesiju. U njemu su prikazana tri kratka scenarija s opisima odgojitelja triju različitih radnih orijentacija: posao, karijera i životni poziv. Sudionici su na skali od četiri stupnja procjenjivali koliko su slični osobi opisanoj u scenariju (od 1 – uopće nisam slična/sličan opisanoj osobi do 4 – vrlo sam slična/sličan opisanoj osobi). Viši rezultat upućuje na veću sličnost s navedenom radnom orijentacijom.

Skala zadovoljstva životom (*The Satisfaction with Life Scale*)²⁴ sadrži pet tvrdnji za mjerenje kognitivne procjene subjektivne dobrobiti. Sudionici su

²² Provedeno istraživanje sastavni je dio znanstvenoga projekta pod nazivom *Zadovoljstvo odgojitelja poslom* na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u ak. god. 2021/2022. (voditelj: prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić).

²³ Usp. Amy WRZESNIEWSKI i dr., Jobs, Careers, and Callings. People's Relations to their Work, *Journal of Research in Personality*, 31 (1997) 21-33.

²⁴ Usp. Edward DIENER i dr., The Satisfaction with Life Scale, *Journal of Personality Assessment*, 49 (1985) 71-75.

svaku tvrdnju procjenjivali na skali od 7 stupnjeva (od 1 – potpuno netočno za mene do 7 – potpuno točno za mene). Viši rezultat na skali ukazuje na veće zadovoljstvo životom.

Zadovoljstvo poslom (*Job Satisfaction – Single Item Scale*)²⁵ mjereno je samo jednom tvrdnjom koja se odnosila na općenito zadovoljstvo poslom. Sudionici su tvrdnju procjenjivali na skali Likertova tipa sa 7 stupnjeva (od 1 – potpuno nezadovoljstvo do 7 – potpuno zadovoljstvo). Viši rezultat ukazuje na veće zadovoljstvo poslom.

Skala smislenosti posla (*Work Meaningfulness Scale*)²⁶ sadrži pet tvrdnji koje mjere percipiran smisao i važnost posla koji radimo. Sudionici su svaku tvrdnju procjenjivali na skali od pet stupnjeva (od 1 – uopće se ne odnosi na mene do 5 – u potpunosti se odnosi na mene). Viši ukupni rezultat ukazuje na višu procjenu smislenosti (odgojiteljskoga) posla.

Skala profesionalne identifikacije (*Occupational Identification Scale*)²⁷ sadrži pet tvrdnji koje mjere koliko se osoba identificira s poslom ili profesijom koju radi. Za potrebe ovoga istraživanja skala je modificirana za odgojiteljsku profesiju. Sudionici su svaku tvrdnju procjenjivali na skali od pet stupnjeva (od 1 – uopće se ne odnosi na mene do 5 – u potpunosti se odnosi na mene). Viši ukupni rezultat ukazuje na viši stupanj pozitivne identifikacije s odgojiteljskom profesijom.

Osim navedenoga, prikupljeni su i opći podatci o odgojiteljima (rod: muški/ženski; godine radnoga staža; stručna sprema: srednja, viša ili visoka).

5.2. Sudionici

Istraživanje je provedeno 2021. godine *online* putem (*Google forms*), a uzorkom je obuhvaćeno 536 odgojitelja (10 muških i 526 ženskih).

Najveći broj odgojitelja (214) ima do pet godina staža, slijede oni s 5 do 15 godina staža (154) potom od 16 do 25 godina (98), a najmanje ih je s 26 i više godina radnoga staža (70). S obzirom na stručnu spremu, 13 odgojitelja ima srednju stručnu spremu (SŠ) 392 dvogodišnji ili trogodišnji studij (VŠS), a 127 odgojitelja ima visoku stručnu spremu (4 ih nije odgovorilo na pitanje).

²⁵ Usp. Vida SCARPELLO, John CAMPBELL, Job Satisfaction. Are all the Parts There?, *Personnel Psychology*, 36 (1983) 577-600.

²⁶ Usp. Stuart BUNDERSON, Jeffery THOMPSON, The Call of the Wild. Zookeepers, Callings, and the Double-edged Sword of Deeply Meaningful Work, *Administrative Science Quarterly*, 54 (2009) 1, 32-57, 46.

²⁷ Usp. Fread MAEL, Lois TETRICK, Identifying Organizational Identification, *Educational and Psychological Measurement*, 52 (1992) 813-824, 819.

Tablica br.1. prikazuje godine radnog staža i stručnu spremu odgojitelja

Godine staža	<i>f</i>	%
do 5 godina	214	39,9
5-15 godina	154	28,7
16-25 godina	98	18,2
26 godina	70	13
Stručna sprema	<i>f</i>	%
srednja stručna sprema	13	2,42
dvogodišnji ili trogodišnji studij	392	73,13
visoka stručna sprema	127	23,70

5.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u skladu s najvišim etičkim standardima i standardima odgovorne provedbe istraživanja. Također, bilo je zajamčeno dobrovoljno sudjelovanje odgojitelja, povjerljivost, tajnost i anonimnost podataka o ispitanicima.²⁸

6. Rezultati

U tablici 2 prikazana je deskriptivna statistika ukupnoga rezultata na skalama: Zadovoljstvo poslom, Smislenost posla, Profesionalna identifikacija te Skali životnoga zadovoljstva. Uz to prikazana je deskriptivna statistika vezana uz čestice na kojima se procjenjuje poistovjećivanje s osobom A/B/C, odnosno radna orijentacija odgojitelja. Osoba A »radi uglavnom samo zbog novaca i nema unutarnju motivaciju te je posao nužnost«. Osoba B »uživa u poslu odgojitelja, ali važno je i da napreduje te planira dosegnuti višu poziciju na poslu, odnosno izgraditi karijeru«. Osobi C »rad je jedna od najvažnijih stvari u životu i ono što radi vrlo je važan dio identiteta, odnosno rad u vrtiću gleda kao na poziv«.

Tablica 2. Deskriptivna statistika po skalama i česticama

	ZP	SP	PI	SZZ	Osoba A	Osoba B	Osoba C
<i>D</i>	5	5	5	27	1	3	3
<i>SD</i>	1,033	0,426	0,606	4,7	0,746	0,996	0,899
<i>MIN</i>	1	1	1	5	1	1	1
<i>MAX</i>	7	5	5	35	4	4	4

Legenda: ZP – zadovoljstvo poslom, SP – smislenost posla, PI – profesionalna identifikacija, SZZ – zadovoljstvo životom.

²⁸ Usp. *Etički kodeks Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Agencija za znanost i visoko obrazovanje* (2006); <https://www.azvo.hr/index.php/hr/odbor-za-etiku-u-znanosti-i-visokom-obrazovanju> (29.11.2022).

Prema podacima navedenim u tablici 2, vidljivo je da su odgojitelji općenito zadovoljni svojim poslom ($M = 5,24$, uz $SD = 1,033$) te se može iščitati da se uvelike identificiraju s njim ($M = 4,24$, uz $SD = 0,606$). Uz to je važno istaknuti da odgojitelji smatraju da je njihov posao smislen i važan ($M = 4,74$, uz $SD = 0,426$). Naime, uvidom u podatke navedene u tablici 2 može se zaključiti da na svim skalama odgojitelji postižu relativno visoke rezultate, dakle iznad teorijskoga prosjeka skale, što ide u prilog zaključku da je njihovo zadovoljstvo radom u vrtiću i vlastitom profesionalnom ulogom uglavnom visoko. To upućuje na to da se odgojitelji najviše identificiraju s osobom C kojoj je rad »jedna od najvažnijih stvari u životu i ono što radi vrlo je važan dio identiteta, odnosno na rad u vrtiću gleda kao na poziv« ($M = 3,06$, uz $SD = 0,899$), nešto manje s osobom B koja »uživa u poslu odgojitelja, ali važno je i da napreduje te planira dosegnuti višu poziciju na poslu, odnosno izgraditi karijeru« ($M = 2,60$, uz $SD = 0,996$), a najmanje s osobom A koja »radi uglavnom samo zbog novaca i nema unutarnju motivaciju te je posao nužnost« ($M = 1,53$, uz $SD = 0,746$), čime se djelomično odgovorilo na prvo istraživačko pitanje.

Dakle, očito je da odgojitelji rad u vrtiću primarno smatraju pozivom, tek onda karijerom, a najmanje samo poslom. Na tragu iznesenoga objašnjenja dobivenih rezultata opravdano je istaknuti da odgojitelji iz uzorka u prosjeku rade što vole i zaista vjeruju u to da svojim radom i profesionalnim djelovanjem daju svoj doprinos društvu. Slične rezultate nalazimo u istraživanju²⁹ koje je provedeno radi utvrđivanja motiviranosti odgojitelja za posao, a koje je pokazalo da odgojitelji najčešće iskazuju intrinzične i altruističke motive te ističu osobnu želju za radom s djecom kao i zanimljivost odgojiteljskoga poziva. Visoka kategorija biranih odgovora izražava njihovu percepciju sebe i mogućnost daljnega cjeloživotnog učenja usmjerenoga prema kvalitetnijem profesionalnom djelovanju, ali i vrijednosna orijentacija kojom su iskazali osobni doprinos društveno korisnoj vrijednosti odgoja. Sažmemo li sve navedeno, kao odgovor na drugo istraživačko pitanje, može se reći da odgojitelji imaju relativno visoke prosječne rezultate na skalama zadovoljstva, ali i ostalim skalama koje tematiziraju općenitu pozitivnu uklopljenost u radno okruženje i smatranje toga kao važnoga za njihov individualan život, ali i život drugih osoba u njihovoj okolini. Nakon bazične deskriptivne statistike, izračunana je matrica korelacije (tablica 3) u koju su, uz ukupne rezultate na skalama i poistovjećivanje s osobom A/B/C, uvedene i varijable stručne spreme, dobi i radnoga staža.

²⁹ Usp. Anka JURČEVIĆ LOZANČIĆ, The Road to Quality in the Theory and Practice of Early Learning. Identity of the Preschool Teacher Profession, *Croatian Journal of Education*, 17 (2015) 1, 125-135.

Tablica 3. Matrica Pearsonove korelacije

	dob	staž	ZP	SP	PI	SZZ	Osoba A	Osoba B	Osoba C
sprema	-0,12**	-0,11*	-0,2	0,01	-0,03	0,01	0,01	0,18*	-0,05
dob	1	0,91**	0,11*	0,01	0,11*	0,03	-0,02	-0,25*	0,05
staž		1	0,09*	-0,03	0,10*	0,03	-0,02	-0,24**	0,06
ZP			1	0,46**	0,29**	0,44**	-0,38**	-0,13**	0,39**
SP				1	0,48**	0,34**	-0,42**	-0,05	0,36**
PI					1	0,23**	-0,17**	0,05	0,30**
SZZ						1	-0,23**	-0,11*	0,30**
Osoba A							1	0,12**	-0,37**
Osoba B								1	-0,17**

Legenda: ** značajno na razini 0,01, * značajno na razini 0,05: ZP – zadovoljstvo poslom, SP – smislenost posla, PI – profesionalna identifikacija, SZZ – zadovoljstvo životom.

Iz tablice koja prikazuje Pearsonovu korelaciju (tablica 3), vidljivo je da varijable stručne sprema, dobi i staža nisu uopće ili su nisko povezane s ukupnim rezultatima na skalama/varijablama poistovjećivanja s osobom A/B/C. Stručna je sprema pozitivno povezana s poistovjećivanjem s osobom B koja »uživa u poslu odgojitelja, ali važno je i da napreduje te planira dosegnuti višu poziciju na poslu, odnosno izgraditi karijeru«, što znači da se osobe s višom stručnom spremom u prosjeku više poistovjećuju s osobom B, odnosno više obrazovani odgojitelji, može se reći, imaju veće ambicije ($r = 0,18^*$). Iz dobivenih rezultata vidljivo je da su više razine obrazovanja povezane s izraženijim interesom odgojitelja prema ostvarenju većih ambicija na poslu, što se može tumačiti njihovim razvijenijim profesionalnim kompetencijama koje ih osnažuju za djelovanje u složenijim područjima ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja. Rezultati drugih istraživanja³⁰ također su pokazali da, iako odgojitelji smatraju da obavljaju iznimno odgovoran posao koji je profesionalno, statusno i materijalno podcijenjen u hrvatskom društvu, zadovoljstvo odgojitelja poslom se ne smanjuje te je visoko izražena njihova otvorenost prema kontinuiranom učenju i unaprjeđenju profesionalnih kompetencija.

Zanimljivo je da su dob i staž negativno povezani s tom varijablom, iz čega se može zaključiti da se stariji odgojitelji i oni s više iskustva manje poistovjećuju s osobom B ($r = -0,25^{**}/-0,24^{**}$). Ipak, dob i radni staž pozitivno su povezani s profesionalnom identifikacijom, odnosno čini se da stariji odgojitelji s više godina iskustva i samopouzdanja u prosjeku češće se identificiraju sa svojom profesijom, smatrajući odgojiteljsku profesiju više kao poziv, a ne samo radno

³⁰ Usp. Lidija VUJIČIĆ, Željko BONETA, Željka IVKOVIĆ, Social Status and Professional Development of Early Childhood and Preschool Teacher Profession: Sociological and Pedagogical Theoretical Frame, *Croatian Journal of Education*, 17 (2015) 1, 49-60.

mjesto ($r = 0,11^*/0,10^*$). Moguće objašnjenje dobivenoga rezultata jest činjenica da stariji odgojitelji uokviruju karijernu i životnu strukturu te izabiru brojne varijacije u razini emocionalnoga zadovoljstva i osjećaja osobnoga ostvarenja na poslu.³¹ Iste varijable pozitivno su povezane i sa zadovoljstvom poslom ($r = 0,11^*/0,09^*$). Sve su spomenute korelacije prema iznosu niske, odnosno očitava se blaga povezanost.

Varijable zadovoljstva poslom, smislenosti posla i profesionalne identifikacije, kao i zadovoljstva životom, pokazuju sličan smjer kad je u pitanju njihova povezanost s varijablama poistovjećivanja s osobom A/B/C, odnosno radnom orijentacijom. Sve spomenute varijable značajno su negativno povezane s varijablom poistovjećivanja s osobom A koja »radi uglavnom samo zbog novaca i nema unutarnju motivaciju te je posao nužnost«. To upućuje na to da odgojitelji koji svoj posao rade uglavnom zbog novca i shvaćaju ga kao nužnost, postižu u prosjeku niže rezultate na skali zadovoljstva poslom i životom, vlastiti posao smatraju manje smislenim i ne identificiraju se s njim u velikoj mjeri ($r = -0,38^{**}/-0,42^{**}/-0,17^{**}$). U skladu s tim, sve su spomenute varijable pozitivno povezane s varijablom poistovjećivanja s osobom B koja »uživa u poslu odgojitelja, ali važno je i da napreduje te planira dosegnuti višu poziciju na poslu, odnosno izgraditi karijeru«. Dakle, čini se da odgojitelji koji su zaista iznutra motivirani za to što rade, smatraju svoj posao u prosjeku više smislenim, više su njime zadovoljni te se više identificiraju s ulogom smatrajući osobni napredak i uspjeh dijelom uspjeha odgojiteljske profesije ($r = 0,39^{**}/0,36^{**}/0,30$ Internalizirana motivacija od primarne je važnosti za odgojitelje.³² Zadovoljni i motivirani odgojitelji više su zainteresirani za profesionalni razvoj koji je jedan je od temeljnih čimbenika koji vode prema unaprjeđenju kvalitete odgojno-obrazovnoga procesa. Dobivenim rezultatima odgovoreno je na treće istraživačko pitanje, dok je detaljnija analiza učinjena na temelju matrice korelacije te putem analize varijance.

Za potrebe ovoga istraživanja provjereno je postoji li statistički značajna razlika u radnoj orijentaciji, s obzirom na radni staž odgojitelja, te je korištena analiza varijance, odnosno provedene su tri zasebne analize varijance. Konkretnije, pitali smo poistovjećuju li se odgojitelji različitoga radnog staža drukčije s osobom A, B i C. Prije provedbe ANOVA-e provjerene su pretpostavke; ponajprije veličina uzoraka, normalnost raspodjele te homogenost varijanci. Općenito, za sve provedene ANOVA-e u ovom radu može se reći da su pretpostavke donekle zadovoljene. Zadovoljen je broj sudionika prema razinama nezavisne varijable, s time da je napravljena nova varijabla radnoga staža u kojoj su četiri razine sumirane na njih tri (<5 , $5-15$ te >15). Bitno je napomenuti da je

³¹ Usp. Sharon CONLEY, Ti SUKKYUNG, Teacher role stress, satisfaction, commitment, and intentions to leave. A structural model, *Psychological reports*, 105 (2009) 3, 771-786.

³² Usp. Brigid WAGNER, Lucija FRENCH, Motivation, work satisfaction, and teacher change among early childhood teachers, *Journal of Research in Childhood Education*, 24 (2010) 2, 152-171.

transformacija varijable radnoga staža provedena da se ujednači broj sudionika prema skupinama, što je detaljnije vidljivo u tablici deskriptivnih podataka (tablica 4). Nadalje, varijance kroz tri provedena Leveneova testa pokazale su se homogenima. Iako raspodjele značajno odstupaju od normaliteta, što je pokazao Kolmogorov-Smirnov test, ANOVA je neosjetljiva na manja odstupanja jer su raspodjele simetrične ili asimetrične u istom smjeru. Rezultati ANOVA-e prikazani su u sljedećim tablicama (tablica 4 i tablica 5) i sumirani na grafičkom prikazu 1.

Tablica 4. Deskriptivni podatci poistovjećivanja s osobom A/B/C u ovisnosti o radnom stažu odgojitelja

Stož	N	Osoba A		Osoba B		Osoba C	
		M	SD	M	SD	M	SD
<5	214	1,52	0,683	2,86	0,926	3,02	0,888
5-15	154	1,55	0,732	2,59	0,954	3,07	0,915
>15	168	1,53	0,833	2,27	1,031	3,09	0,901

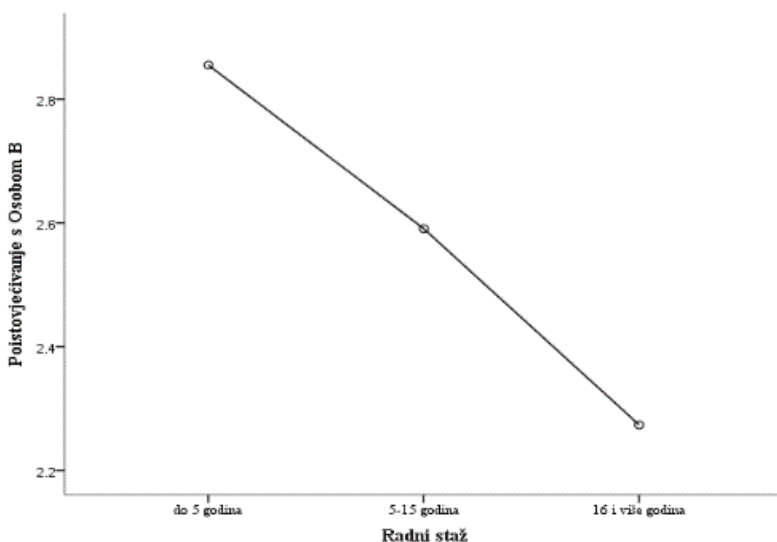
Tablica 5. Rezultati analize varijance poistovjećivanja s osobom A/B/C u ovisnosti o radnom stažu odgojitelja

Osoba A						
Izvor varijabiliteta	SS	df	MS	F	η^2	π
Radni staž	0,077	2	0,038	0,069	0,00	0,06
Pogreška	297,319	533	0,558			
Ukupno	1558	536				
Osoba B						
Radni staž	31,814	2	15,907	16,986**	0,060	1
Pogreška	499,141	533	0,936			
Ukupno	4146,000	536				
Osoba C						
Radni staž	0,521	2	0,26	0,321	0,001	0,1
Pogreška	431,8	533	0,81			
Ukupno	5438	536				

Legenda: * $p < ,05$, ** $p < ,01$; SS – suma kvadrata; MS – prosječni kvadrat; η^2 – parcijalni eta kvadrat; π – statistička snaga.

Iz prethodnih tablica (tablica 4 i tablica 5) vidljivo je da dvije analize varijance nisu značajne za osobu A koja »radi uglavnom samo zbog novaca i nema unutarnju motivaciju te je posao nužnost«, kao i osobu C kojoj je rad »jedna od najvažnijih stvari u životu i ono što radi vrlo je važan dio identiteta, odnosno na rad u vrtiću gleda kao na poziv«, dok se analiza pokazala značajnom ($F = 16,986$, uz $p < 0,001$) za osobu B koja »uživa u poslu odgojitelja, ali važno je i da napreduje te planira dosegnuti višu poziciju na poslu te izgraditi karijeru«.

Konkretnije, može se reći da se odgojitelji različitoga radnoga staža poistovjećuju također s osobom A i C, odnosno analiza je pokazala da nema razlike u poistovjećivanju s osobom A/C između odgojitelja koji imaju <5, 5-15 i >15 godina radnoga staža. Nadalje, što se pak tiče poistovjećivanja s osobom B, analiza je pokazala statistički značajnu razliku tako da se s godinama radnoga staža smanjuje poistovjećivanje s osobom B koja »uživa u poslu odgojitelja, ali važno je i da napreduje te planira dosegnuti višu poziciju na poslu, te izgraditi karijeru«. Odgojitelji s <5 godina radnoga staža poistovjećuju se najviše ($M = 2,86$, uz $SD = 0,926$), odgojitelji s 5-15 godina radnoga staža nešto manje ($M = 2,59$, uz $SD = 0,954$), a odgojitelji s >15 godina staža značajno najmanje ($M = 2,27$, uz $SD = 1,031$). Takav trend vidljiv je na slici 1 koja prikazuje prosjek poistovjećivanja s osobom B s obzirom na radni staž. Za potrebe ovoga istraživanja proveden je *post-hoc* LSD test, koji je detaljnije pokazao statistički značajnu razliku između svake razine radnoga staža.

Slika 1. Prosjek poistovjećivanja s osobom B s obzirom na radni staž

Zaključak

Posao odgojitelja temelji se na načelima autonomije, humanosti, razvojnosti, cjelovitosti i sposobnosti kontinuirane refleksivne prosudbe. Pritom se ističe profesionalni razvoj odgojitelja kojim će se unaprjeđivati profesionalno djelovanje i razvoj profesije. Kvalitetan rad odgojitelja uvjetovan je ne samo njegovim profesionalnim djelovanjem, već i zadovoljstvom poslom. Kompetentno djelovanje odgojitelja smatra se ključnim aspektom osiguranja kvalitete. Zadovoljstvo poslom odgojitelja doprinosi ne samo kvaliteti poučavanja i učenja, već i profesionalnom statusu i dobrobiti odgojitelja i djece. Istraživanje koje je predstavljeno u ovome radu imalo je za cilj ispitati radne orijentacije, profesionalni identitet, zadovoljstvo životom te zadovoljstvo poslom i smislenost posla odgojitelja u funkciji njihova radnoga staža i stručne spreme. Rezultati provedenoga istraživanja pokazuju da odgojitelji rad u vrtiću, kada se u obzir uzme njihova radna orijentacija, većinom smatraju pozivom, potom karijerom, a najmanje samo poslom. Da je to tako, iščitava se iz rečenice u kojoj se također ističe da »biti odgojitelj nije posao već poziv u kojem je utkana strast, entuzijazam, motivacija i želja za uspjehom i napredovanjem«. U ovome radu i istraživanju pokazalo se da su odgojitelji općenito zadovoljni svojim poslom te smatraju da njihov posao ima smisao i važnost. Detaljnije analizirajući povezanost predstavljenih konstrukata, može se primijetiti sljedeće: odgojitelji koji svoj posao rade uglavnom zbog novca i smatraju ga za nužnost, postižu u prosjeku niže rezultate na skali zadovoljstva poslom i životom, vlastiti posao smatraju manje smislenim i ne identificiraju se značajno s njim. Nadalje, analiza varijance pokazala je statistički značajnu razliku tako da se s godinama radnoga staža smanjuje poistovjećivanje s osobom radne orijentacije. Drugim riječima, odgojitelji koji imaju više godina staža, rad u vrtiću manje smatraju karijerom, odnosno manje izražavaju želju za napredovanjem na profesionalnom planu. S obzirom na to da zadovoljstvo poslom odgojitelja do sada nije bilo predstavljeno na ovaj način, njegovi rezultati imaju teorijske i praktične implikacije. Znanstveni je doprinos ovoga istraživanja osvjetljavanje važnosti zadovoljstva poslom odgojitelja, primjena instrumenta kojim je moguće mjeriti zadovoljstvo poslom odgojitelja djece rane i predškolske dobi, ali i poticaj za buduća istraživanja.

Anka Jurčević Lozančić*

Work Orientations, Job Meaningfulness, Professional Identity and Preschool Teachers' Satisfaction

Summary

The contemporary social context in which the job of an early childhood and care (ECEC) teacher has become increasingly demanding, and at the same time their profession and social status have been marginalized in our society, their job satisfaction and performance emerge as an important area of research. Given that in the Republic of Croatia (as well as worldwide) research on ECEC teachers' job satisfaction is scarce, and is guided by the assumption that it is significantly related to the quality of their educational work, and thus to the improvement of the development of early childhood and preschool-aged children and their achievements, this paper aims to promote the profession of ECEC teachers. A total of 536 ECEC teachers were included in the research. In order to examine the teachers' job performance and satisfaction, the following scales were used in the research: Job Orientation Questionnaire, Life Satisfaction Scale, Job Satisfaction Scale, Job Meaningfulness Scale and Professional Identification Scale. For the purposes of this research, simple descriptive statistics were calculated on the scales, the correlation matrix was performed, including relevant sociodemographic variables, and an analysis of variance was performed. The research results showed that ECEC teachers primarily consider their job a vocation and they believe that they contribute to society through their work and professional activities. The same results also indicate that ECEC teachers who work mainly for money perceive work as a necessity, achieve lower results on average on the job and life satisfaction scale, consider their work less meaningful and do not identify with it to a significant extent.

Key words: early childhood and preschool education, job satisfaction, professional development, social status, teaching profession.

(na engl. prev. Alenka Mikulec)

* Anka Jurčević Lozančić, Full Prof., University of Zagreb, Faculty of Teacher Education; Address: Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb, Croatia; e-mail: anka.jlozancic@ufzg.hr.